

А. М. Козицький

Львівський національний університет ім. І. Франка

Львівський національний університет ім. І. Франка – автономний самоврядний дослідницький вищий навчальний заклад, один із найстаріших університетів України та Східної Європи. Засн. 1661 як єзуїт. академія на базі школи єзуїт. колегії, створ. 1608. Закрита 1773 австр. владою у зв'язку з ліквідацією папою Климентієм XIV ордену єзуїтів. Відновлена 1784 розпорядженням цісаря Йосифа II. Від 1805 діяла як Львів. ліцей; 1817–1918 – Цісар.-королів. університет ім. цісаря Франца I у Львові; 1919–39 – Університет Яна-Казимира у Львові. Після приєднання Галичини до СРСР від кін. 1939 – Львів. укр. університет, згодом – Львів. університет, якому 1940 присвоєно ім'я І. Франка, а 1999 надано статус національного. Хоча привілей про створення у Львові єзуїт. академії король Ян II Казимир підписав 1661, однак через протидію польс. шляхти, а також Краків. і Замої. академії сейм Речі Посполитої відмовився схвалити його рішення. Дискусії про доцільність створення у Львові ВНЗу вилилися у т. зв. Брошурну війну – широку сусп. дискусію, що велася переважно шляхом поширення брошур полеміч. змісту. Університет. статус єзуїт. академії остаточно підтверджений 1758 привілеєм короля Авґуста III та буллою Папи Римського. Урочистості з нагоди присвоєння першим шістьом випускникам ступ. д-рів філософії та бакалаврів теології 1759 відзначали як заг.-міське свято. Незважаючи на двозначність юрид. статусу, єзуїт. академія у 2-й пол. 17 – 1-й пол. 18 ст. успішно розвивалася. Навч. процес складався з двох циклів. На першому етапі студенти впродовж 5-ти р. проходили грамат. і риторичну підготовку, другий (вищий) цикл складався із 2- або 3-річ. вивчення теології та філософії. Від 1739 як окремий предмет викладали історію, від 1743 – математику. Студенти також вивчали іноз. мови, мали можливість прослухати курси з військ. справи, фортифікації, навчитися фехтуванню, їзди верхи тощо. Упродовж 2-ї пол. 17–18 ст. в єзуїт. академії працювали М. Велевич, Я. Зухович, А. Лоренцович, К. Несецький, Г. Пірамович, Ф. Гродзіцький та ін., при ній існували бібліотека та друкарня. 1723 студентом був В. Григорович-Барський. Навч. приміщення 1661–1773 розташовувалися у будівлі єзуїт. колегії на вул. Францисканська (нині Театральна, № 13). Після відновлення роботи 1784 для потреб закладу надали приміщення колиш. монастиря тринітаріїв, що знаходився між сучас. вул. Вірменська, Краківська, Театральна, Лесі Українки (нині на цьому місці Нар. дім

та церква Преображення Господнього). Організов. філос., юрид., теол. і мед. факультети, більшість предметів викладали лат. мовою; 1787–1806 при Університеті діяли 2-річні курси «Studium Ruthenum», на яких готували канд. в укр. священики, а предмети викладали руською (укр.) та церк.-слов'ян. мовами. Наприкінці 18 – на поч. 19 ст. тут працювали Б. Гаккет, В. Ган, Ф. Мазох, І. Мартинович, П. Подій, Й. Рорер, Г. Уліх та ін., серед ректорів – церк. діячі А. Ангелович (1796–97) і К. Кіцький (1800–01). Пониження статусу до рівня лицезу стало наслідком приєднання до складу імперії Габсбургів Кракова, де існував Ягеллон. університет – австр. влада вирішила залишити в Королівстві Галіції і Лодомерії лише один університет. Ситуація змінилася після Віден. конгресу 1814–15, який визнав Краків окремим вільним містом-державою поза межами Австр. імперії. Знач. зусиль для відновлення статусу Університету 1815–17 доклав Ф. Криґ. У структурі навч. закладу діяли 3 факультети (філос., юрид. і теол.), замість колиш. мед. факультету створ. мед.-хірург. інститут. Викладання велося нім., на теол. факультеті – лат. мовами. Навч. процес на філос. і юрид. ф-тах орієнтов. переважно на підготовку чиновників для австр. держ. адміністрації. У перший рік роботи навч. 869 студентів, щороку їхня кількість зростала, бл. третини були українцями (найбільше – на теол. ф-ті). Серед викл., значна частина яких приїхала із Зх. Європи (К. Вурцбах, І.-Я. Гануш, Й. Маусс, Ф. Стронський та ін.), була також і помітна кількість українців, зокрема М. Нападівич, М. Михалевич, Г. Яхимович. У період 1784–1848 дев'ятеро укр. проф. обіймали посаду ректора. Понад половину студентів у 1-й пол. 19 ст. становили поляки, які поширювали ідеї відновлення польс. держави, належали до таєм. польс. патріот. т-в. 1848, під час т. зв. Весни народів, багато студентів вступило до Нац. гвардії, у складі якої створ. «Академ. легіон» (нарах. понад 1 тис. осіб). Унаслідок обстрілу австр. військовиками центр. частини Львова з гармат будинок Університету повністю згорів. Навч. відновлено 1850, для проведення занять заклад орендував 13 кімнат на 4-му поверсі ратуші. 1851 йому передано приміщення колиш. шляхет. конвікту на вул. Св. Миколая (нині М. Грушевського, № 4). У 1871 австр. уряд скасував обов'язк. викладання нім. мовою на правн. і філос. ф-тах і встановив 3-річ. перехід. період, упродовж якого всі викл. мали вивчити польс. або української мови. Частина проф. нім. походження не виконала цієї вимоги, 1874 звільнилася й перейшла до новоствор. Чернів. університету та ін. ВНЗів імперії. Тому неприхильні до поляків австр. політики почали поширювати чутки про наук. занепад Університету. Формально він мав стати двомовним, де польс. та укр. мову мали б використовувати нарівні, фактично в остан. чв. 19 ст. заклад перетворився на польс. університет. Наприкінці 1890-х рр. у ньому існувало лише 6 укр. каф.: української мови та літ-ри, цивіл. процесу, карного права і процесу та три каф. на теол. ф-ті. 1894 створ. каф. всесвіт. історії з акцентом на історії Сх. Європи, яку очолив запрошений із Києва М. Грушевський, 1899 проф. другої каф. української мови та літ-ри став К. Студинський. 1894–95 отримати посаду в Університеті намагався І. Франко, але проти нього виступила частина польс. професури, а також австр. намісник К. Бадені. Полонізація Університету супроводжувалася зменшенням кількості українців з 45,6 % (1857) до 31,3 % (1900) та

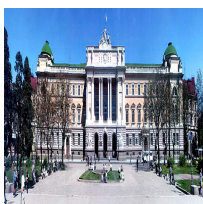
зростанням кількості євреїв серед студентів. 1894 відновлено мед. ф-т, у складі якого невдовзі було 20 каф. і клінік. У 2-й пол. 19 – на поч. 20 ст. в Університеті працювали Ю. Пузина, М. Ернст, М. Смолуховський, Б.-Л. Радзішевський, Р. Зубер, Ф. Ціркель, Е. Ромер, Б.-Т. Дибовський, Й. Нусбаум-Гілярович, А.-В. Глюзінський, Л.-А. Ридигер, А. Каліна, Ю.-Г. Калленбах, О. Колесса, А.-Ю. Малецький, Р. Пілят, Л. Цвіклінський, К. Твардовський, В. Абрагам, О.-М. Бальцер, Т. Войцеховський, Б. Дембінський, Л. Фінкель, А. Шельонговський, С. Дністрянський, П. Стебельський. Зведено будівлі для хім., геол.-мінерал. і фармацевт. інститутів (1890–91; нині вул. Кирила і Мефодія, № 8), фіз. інституту (1897; нині вул. Кирила і Мефодія, № 6), мед. факультету (1891–95; нині вул. Пекарська, № 52), нове приміщення наук. б-ки (1905–12; нині вул. М. Драгоманова, № 5). Поч. 20 ст. позначився жорстким протистоянням між укр. і польс. студентами. Українці вимагали розширити сферу вживання української мови та відкрити додатк. каф. з українською мовою викладання. У подальшій перспективі укр. студенти вимагали створити у Львові окремий укр. Університет. Проти ідей українізації різко виступили польс. студенти, яких підтримало керівництво Університету. Наприкінці 1901 – на поч. 1902 відбувся організов. протест проти нац. дискримінації: 583 укр. студенти оголосили «сецесію» – написали заяви про вихід із навч. закладу (їхні вимоги підтримав митрополит Андрей Шептицький). Вчинити тиск на керівництво Університету в такий спосіб не вдалося, тому восени 1902 більшість з них повернулася на навчання. У наступні роки періодично спалахували сутички на нац. ґрунті, особливо гострі – 1906–07 і влітку 1910, коли загинув укр. студент А. Коцко (на судовому процесі винною у заворушеннях визнали укр. сторону). У 1913–14 в Університеті, окрім асист., працювало 169 викл. (українці – 6,3 %); навч. 5871 студент: поляки – 44,6 %, євреї – 28,1 %, українці – 25,9 %; було 80 каф. (укр. – 8). Із поч. 1-ї світової війни та окупації Львова рос. військами навч. припинено (значна частина викл. і студентів виїхала до Відня), відновлено у липні 1915. Після розпаду Австро-Угорщини у Львові розпочалися вуличні бої першого етапу укр.-польс. війни 1918–19, що закінчилися встановленням польс. влади. З нагоди першої річниці цієї події 1919 Університет отримав ім'я польс. короля Яна-Казимира. 1920 польс. уряд ухвалив рішення запровадити використання в Університеті виключно польс. мови (з винятком для латини на теол. ф-ті). Укр. каф. закрито, викл.-українців, які не склали присяги на вірність Польщі, звільнено. До навч. допускали лише тих українців, які прийняли польс. громадянство або відслужили у польс. війську. У відповідь на дискримінацію укр. науковці та викл. Львова ініціювали створення приват. курсів, на основі яких 1921 виник Львівський таємний український університет. 1920 Університету передано колишнє приміщення Галицького крайового сейму, де після ремонту розташ. гол. корпус. Від 1919 діяло 4 факультети: філос. (1924 розділений на гуманітар. і матем.-природн.), юрид., теол. і мед.; 1933 уряд. розпорядженням ліквідовано 13 кафедр. Напередодні 2-ї світової війни на 104-х каф. працювали 64 звич. і 22 надзвич. проф., зокрема С. Банах, С.-М. Качмаж, С.-М. Мазур, Е. Рибка, Л. Інфельд, В. Рубінович, Р. Малаховський, В.-М. Кемуля, А. Ціргоффер, Р. Вайгль, Я.-К. Парнас, А. Бек, М. Панчишин, Г.-П.

Шрамм, А. Фішер, Я. Чекановський, В. Брухнальський, Є. Курилович, Є. Кухарський, В. Котвіч, С. Стасяк, Ф. Буяк, С. Закшевський, Є. Мантойффель, Т. Модельський, Я. Птасьнік, Е. Булянда, Л. Козловський, К.-В. Маєвський, І. Старчук, В. Козицький, П. Домбковський, Р.-Ю. Лоншан де Бер'є, Ю. Макаревич, А. Клявек, К. Айдукевич, Р. Інґарден. У міжвоєн. період остаточно сформувалися Львів. матем. школа та Львівсько-Варшавська логіко-філософська школа. На поч. 1930-х рр. в Університеті посилилося нац. протистояння між студентами польс. і євр. (1932 становили 30,5 % від заг. кількості) походження. Наприкінці 1930-х рр. польс. студенти навіть виступили з вимогою запровадити т. зв. лавкове ґетто (євреї під час занять повинні були сидіти лише на відведених для них місцях), однак їх не підтримало керівництво закладу. Восени 1939 розпочато реорг-цію Університету, який очолив М. Марченко. Декларуючи намір створити укр. ВНЗ, більшовики запросили на роботу до закладу низку укр. науковців місц. походження: М. Зарицького, В. Левицького, М. Чайковського, М. Рудницького, І. Крип'якевича, М. Возняка, В. Щурата, Ф. Колессу; водночас сюди скеров. бл. 50-ти рад. науковців із Києва та Харкова. У січні 1940 Університет поділено на 5 факультетів: фіз.-мат., природн., істор., філол., юрид.; на основі мед. факультету створ. Львів. мед. інститут (див. Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького), теол. факультет ліквідовано. Уже на поч. 1940 більшовики відмовилися від наміру створити укр. ВНЗ і натомість запровадили жорсткий ідеол. контроль за викл. і студентами. Незважаючи на це, в Університеті існували підпіл. структури ОУН, у січні 1940 на «процесі 59-ти» за приналежність до укр. підпілля засудж. групу його студентів. Зі вступом до Львова нім. військ 30 червня 1941 Університет закрито. Серед розстріляних нацистами у ніч на 4 липня 1941 львів. науковців були його викл. Я. Грек, Т. Желенський, Р.-Ю. Лоншан де Бер'є, В.-В. Новіцький, А. Цешинський; під час нім. окупації за різних обставин загинули проф. М. Аллерганд, Г. Авербах, А. Бек, К. Кольбушевський, С. Рузевич та ін. Навесні 1942 німці дозволили відкрити Держ. профес. курси – навч. заклад, що виконував роль ВШ, але не мав відповід. статусу (студенти – переважно українці). Університет відновив роботу влітку 1944 після повернення до Львова рад. влади. 1945 його реорганізовано: природн. факультет розділено на біол., геогр., геол. і хімічний. Оскільки 1945–46 майже всі польс. викл. Університету виїхали до Польщі, на роботу прийшла значна кількість нових працівників – переважно зі Сх. України, РФ та ін. регіонів СРСР. Станом на 1950 із 277-ми працівників навч. закладу 172 не мали наук. ступ. та вчених звань. У тому ж році зі складу філол. ф-ту виокремлено факультет іноз. філології, 1953 фіз.-мат. факультет розділено на мех.-матем. і фіз., 1954 на основі каф. журналістики філол. факультету створ. окремий факультет журналістики. 1966 до складу Університету передано Львів. філію Київ. інституту нар. господарства, на основі якої організов. екон. ф-т, 1975 засн. підготов. факультет для іноземців (працював також для потреб багатьох ін. навч. закладів). У 2-й пол. 1940-х – 80-х рр. в Університеті працювали А. Гольдберг, О. Парасюк, Я. Підстригач, О.-С. Влох, Я. Дутчак, І. Юхновський, Р. Кучер, Ю. Кузьма, Г. Міллер, О. Шаблій, Я. Кравчук, В. Глушко, А. Пізнюк, М. Деркач, Ф. Страутман, І. Шостаковська, А. Пашук, В. Кульчицький, В.

Нор, Б. Тищик, Я. Кісь, М. Кордуба, Д. Похилевич, Я. Ісаєвич, І. Денисюк, К. Трофимович, С. Масляк, В. Моторний, В. Здоровега та ін. Незважаючи на спроби влади встановити повний ідеол. контроль, студенти та викл. періодично виявляли опозиц. і націоналіст. настрої. Наприкінці 1940-х – на поч. 50-х рр. в Університеті діяли підпіл. студент. групи Організація боротьби за волю України та «Промінь». За різними звинуваченнями 1970–73 з роботи звільнено Б. Леськіва, Л. Попадюк, І. Ковалика, Й. Кобіва, П. Кобилянського та ін., навесні 1973 відрах. групу студентів істор. і філол. факультетів, звинувач. в антирад. настроях (серед них – І. Кожан, І. Сварник, М. Долинська). Студенти й викл. взяли активну участь у процесах нац. відродження кін. 1980-х – поч. 90-х рр.: площа перед гол. корпусом Університету від 1989 стала одним із традиц. місць проведення політ. мітингів та акцій, 29 березня 1990 конференція труд. колективу ухвалила рішення підняти над ним синьо-жовтий прапор, який на той час ще не був затверджений як держ. символіка. З проголошенням незалежності України відновлено і створ. 5 нових факультетів: філос. (1992), міжнар. відносин (1992), доуніверситет. підготовки (1997), електроніки (2003), культури і мистецтв (2004). Нині у структурі Університету діють факультети: біол., геогр., геол., екон., електроніки та комп'ютер. технологій, журналістики, іноз. мов, істор., культури і мистецтв, міжнар. відносин, мех.-матем., пед. освіти, приклад. математики та інформатики, упр. фінансами та бізнесу, фіз., філол., філос., хім., юрид.; пед., правн. і природн. коледжі; Інститут післядиплом. освіти та доуніверситет. підготовки; при Університеті – 5 серед. навч. закладів (з 25-ма підписано угоди про співпрацю). Заг. кількість студентів – бл. 20 тис. осіб. Освіт. процес забезпечують понад 2 тис. викл., зокрема 220 д-рів (203 проф.) та 1119 канд. (794 доцент) н. Сформувалися та розвиваються наук. школи: фізики твердого тіла; теор. фізики; кристалохімії; фізико-хімії полімерів; біохімії і молекуляр. біології; біоенергетики і електрофізіології секретор. клітин; мінералог. школа Є. Лазаренка; термобарогеохім. школа проф. М. Єрмакова; геології та металогенії докембрію; інж., екол. та регіон. геоморфології; територ. організації суспільства; генет. ґрунтознавства; комплекс. аналізу; функціон. аналізу; механіки деформів. тверд. тіла; чисел. моделювання і оптимізації фіз.-мех. полів; дослідж. розвитку АПК України; держ. регулювання транскордон. підприємництва в умовах глобалізації; екон.-матем. моделювання в упр. екон.-вироб. системами; франкознавства; слов'янознавства; історії соц.-політ. процесів в Україні; заг. теорії прав людини; захисту прав і закон. інтересів потерпілого та ін. суб'єктів кримінал. процесу. Укладено понад 80 угод про співпрацю з ВНЗами Австрії, Бельгії, Білорусі, Бразилії, Великої Британії, Греції, Естонії, Іспанії, Канади, Китаю, Кореї, Молдови, Німеччини, Польщі, Португалії, Румунії, США, Туреччини, Угорщини, Франції, Чехії, Японії; викл. Університету працюють за контрактами у Великій Британії, Канаді, Німеччині, Польщі, США, Швейцарії. Запроваджено програми обміну студентами, зокрема з Альберт. університетом (Канада), Вюрцбург. університетом (Німеччина), Університетом Фоджа (Італія), Помор. академією (Польща). Гербарій Львівського університету, колекцію культур мікроорганізмів-продуцентів антибіотиків каф. генетики і біотехнологій, колекцію тропіч. та субтропіч. рослин Ботанічного саду

Львівського університету, фонд рукопис., стародрук. і рідкіс. книг Бібліотеки Львівського національного університету ім. І. Франка, н.-д. комплекс апаратури для вивчення штуч. небес. тіл ближнього космосу Астрономічної обсерваторії Львівського університету, наук. фонди та музейну експозицію Зоологічного музею Львівського університету внесено до списку об'єктів, що становлять нац. надбання України. Крім того, діють Мінералогічний музей імені академіка Є. Лазаренка, палеонтол. (засн. 1852), історії університету (1964), археол. (1967), рудних формацій (1983) музеї. Виходять часописи «Вісник» (у 21 серії), «Іноземна філологія», «Математичні студії», «Мінералогічний збірник», «Просценіум», «Світ фізики», «Теле- та радіожурналістика», «Українське літературознавство», «Хімія металів і сплавів» та ін. У Центрі культури та дозвілля Університету працюють нар. колективи: ансамбль пісні й танцю «Черемош», капела бандуристок «Зоряниця», чол. хор «Прометей», жін. хор «Ліра», камер. оркестр, навч.-профес. театр «Просценіум»; з ініціативи студентів істор. і філол. факультетів від 2004 проводять Всеукр. фестиваль аматор. театр. мистецтва «Драбина». Після 1939 Університет тривалий час очолювали Є. Лазаренко (1951–63), М. Максимович (1963–81), І. Вакарчук (1990–2007, 2010–13), від 2014 ректор – В. Мельник.

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. L. Finkel, S. Starzyński. *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*. Cz. 1–2. Lwów, 1894;
2. F. Jaworski. *Uniwersytet Lwowski. Wspomnienia jubileuszowe*. Lwów, 1912;
3. Львівський державний університет імені Ів. Франка. Л., 1947;
4. 300 років Львівського університету. Л., 1961;
5. Львівський ордена Леніна державний університет ім. Івана Франка. Л., 1967;
6. 1974;
7. Львівський університет. Л., 1986;
8. Львівський державний університет імені Івана Франка: Каталог-довід. Л., 1998;
9. Качмар В. За український університет у Львові: Ідея національної вищої школи у суспільно-політичному житті галицьких українців (кінець XIX – початок XX ст.). Л., 1999;
10. Львівський державний університет імені Івана Франка. 1661–1999: Матеріали щодо надання статусу «національний». Л., 1999;
11. Encyclopaedia. Львівський національний університет імені Івана Франка. Л., 2011. Т. 1;

12. 2014. T. 2;

13. Historia w Uniwersytecie Lwowskim. Badania i nauczanie (do 1939 roku). Rzeszów, 2016.

Бібліографічний опис:

Львівський національний університет ім. І. Франка / А. М. Козицький // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2017. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-59672>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).